

Utkast den 21 augusti 5 juli 2024

Stockholm den x september 2024

Nacka tingsrätt
mark- och miljödomstolen
mmd.nacka.avdelning4@dom.se

Mål nr M 9227-23

Ang. ansökan om tillstånd enligt 9 och 11 kap. miljöbalken till fortsatt och utökad täktverksamhet på fastigheterna Othem Österby 1:229, Othem Vägmarken 1:2 och Hejnum Rings 2:1 i Gotlands kommun.

Region Gotland har tagit del av ansökan med tillhörande bilagor, remissmyndigheternas yttranden över kompletteringsbehovet och bolagets komplettering. Region Gotland inkommer i enlighet med mark- och miljödomstolens tidplan i aktbilaga 66 och efter beviljat anstånd med yttrande.

Region Gotland yttrar sig i frågor som berör kommunal planering samt allmän och enskild vattenförsörjning och risk för människors hälsa. Frågor som berör naturvård och artskydd bevakas och kontrolleras av länsstyrelsen och andra expertmyndigheter så som Naturvårdsverket, vilka myndigheter också inkommit med yttranden i målet innehållande sådana frågor.

1. Inställning

Med stöd av hydrogeologen Helen Eklunds sakkunnigutlåtande, se **bilaga, och tillstyrker Region Gotland att begärt tillstånd meddelas** under förutsättning att villkoren m.m. bestäms på sätt som framgår i avsnitt 2, **har Region Gotland ingen erinran mot att begärt tillstånd meddelas**.

I Helen Eklunds sakkunnigutlåtande framgår i huvudsak följande redovisning och bedömning:

Bedömningen gäller om ansökningshandlingarna med genomförda kompletteringar har den omfattning och det innehåll som möjliggör relevanta bedömningar av hur den planerade verksamheten kan påverka de kommunala vattentäkterna Dyhagen och Tingstäde träsk.

Bedömningen baseras på genomgång av följande handlingar:

- Tillståndsansökan 2023-12-15
 - Bilaga A, Teknisk beskrivning
 - Bilaga B3, Hydrogeologisk utredning med bilagor
 - Bilaga B5, Utredning avseende Tingstäde träsk
 - Bilaga B6, Hydrologisk utredning med bilagor
 - Bilaga B18, Kontrollprogram
- Yttranden om kompletteringar från SGU 2024-02-05, Naturvårdsverket 2024-02-12, Vattenmyndigheten Södra Östersjön 2024-02-12, Länsstyrelsen Gotlands län 2024-02-12 (inklusive bilaga) och Region Gotland
- Domstolens föreläggande om kompletteringar, 2024-03-12
- Bolagets Komplettering, Mål M 9227-23, angående ansökan om tillstånd enligt miljöbalken till fortsatt täkt- och vattenverksamhet vid Slite, Gotlands kommun.

1. Utförda hydrogeologiska undersökningar, grundvattenmodell och kvarstående osäkerheter

Bedömningen är att området är väl undersökt även om det givetvis finns luckor i informationen eftersom det beräknade påverkansområdet har stor utbredning. En grundvattenmodell bygger på en konceptuell modell som alltid är en viss förenkling av de naturliga förhållandena och det finns fortfarande en rad osäkerheter i ingångsdata till modellen. Modellen och modelleringens resultat kommer sannolikt att förändras ytterligare om nya ingångsdata tillkommer, men nu genomförda undersökningar kan anses vara en rimlig avgränsning. Med avseende på de omfattande hydrogeologiska undersökningar som har genomförts i området är den samlade bedömningen att modellen är tillräckligt trovärdig som underlag för relevanta bedömningar avseende grundvattenpåverkan i den aktuella ansökan.

Bedömningen är att grundvattenmodellen nu utgör ett bra underlag för att prognosticera den planerade verksamhetens påverkan på grundvattennivåer i området runt Filehajdar och därmed för att bedöma påverkan på Region Gotlands vattentäkter i området. Modellen utgör även ett bra underlag för att bedöma effekten av de skyddsåtgärder som föreslås för att motverka avsänkta grundvattennivåer.

2. Föreslagna skyddsåtgärder

Det är mycket positivt att bolaget föreslår villkor för ridåinjektering för att minska inläckaget av grundvatten till täkten. Föreslagen uppföljning och krav på reduktion av den hydrauliska konduktiviteten enligt villkorsförslag 32 är rimliga.

Det är bra att bolaget föreslår villkor för skyddsinfiltation i jord och berg och att ett nytt villkorsförslag tagits fram för begränsningsvärden av vissa parametrar i infiltrationsvattnet. Det länshållningsvattnet som ska användas för infiltation är påverkat av den verksamhet som

pågår i tåkten och kan därför vara förorenat av diesel, olja m.m. Villkorsförslag 30 bör därför kompletteras med parametrar avseende de kolväten som finns i diesel, oljor m.m.

3. Påverkan på de kommunala vattentäkterna

Fortsatt brytning vid Filehajdar bedöms i mycket liten grad påverka den kommunala ytvattentakten Tingstäde träsk. Även om vissa osäkerheter råder avseende vattenutbytet genom sjöbotten bedöms risken för att kapaciteten i vattentakten Tingstäde träsk ska påverkas som mycket liten. Detta beroende på påverkansområdets begränsning i riktning mot Tingstäde träsk samt det begränsade vattenutbytet mellan Tingstäde träsk och grundvattenmagasinet i kalkberggrunden.

Det råder inga tveksamheter om att Region Gotlands grundvattentäkt Dyhagen kan komma att påverkas av planerad verksamhet, men så länge detta kompenseras enligt vad som framgår av ansökan, påverkas inte Region Gotlands möjlighet att leverera dricksvatten. Eftersom länshållningsvatten från Filehajdartakten ska användas för infiltration i ett eller flera borrhål enligt redovisad skyddsåtgärd är det viktigt att säkerställa att detta vatten är av god kvalitet. Bolaget har nu föreslagit ett nytt villkor med begränsningsvärden vilka följer Livsmedelsverkets föreskrifter. Risker kopplade till täktverksamheten utgörs främst av tunga transporter och hantering av drivmedel m.m., vilket kan medföra spridning av diesel och olja till länshållningsvattnet. Livsmedelsverkets föreskrifter för dricksvatten, och därmed föreslagna begränsningsvärden, omfattar inte flertalet av de kolväten (alifater, BTEX, aromater m.m.) som finns i diesel och oljor. Villkorsförslag 30 bör därför kompletteras med parametrar avseende de kolväten som finns i diesel, oljor m.m.

4. Vattenskyddsområde

Bolaget har beskrivit hur risker kopplade till verksamheten ska hanteras och vilka åtgärder som ska genomföras för att reducera risker inom vattenskyddsområdet.

2. Villkorsförslag m.m.

Av utförda hydrogeologiska undersökningar framgår att uttagskapaciteten vid Dyhagen kommer att minska. Bolaget har i åtagande angett att Region Gotland kommer att förses med länshållningsvatten för dricksvattenproduktion i slutet av 2027. Region Gotland har ännu inte tagit ställning till om detta sker bäst genom bolagets förslag att bekosta ett nytt vattenverk som Region Gotland får rådighet för, dit länshållningsvattnet leds, eller att bolaget renar vattnet i eget vattenverk och därefter levererar till Region Gotlands befintliga vattenverk. Målsättningen är att val av lösning, inklusive av parterna undertecknat avtal, ska finnas innan planerad huvudförhandling i slutet av januari 2025. Utifrån vad som avtalas får bedömas behovet för Region Gotland att framställa ytterligare villkorsförslag i målet.

1. Villkor vid hot av den allmänna vattenförsörjningen i Slite

I befintligt tillstånd ingår ett villkor (13) som reglerar transport av vatten i tankbil till Slite om vattennivån i Dyhagen trots allt sjunker till sådan nivå att den allmänna vattenförsörjningen hotas. Ett sådant villkor behövs även i detta tillstånd för den händelse att t.ex. nytt vattenverk blir försenat. Fram till dess att bolaget tillhandahåller Region Gotland med länshållningsvatten för dricksvattenproduktion anser Region Gotland att samma villkor ska gälla som i nuvarande tillstånd, d.v.s. följande.

Om vattennivån i de kommunala brunnarna vid vattentäkten Dyhagen i Slite till följd av den ansökta verksamheten sjunker till en sådan nivå att den allmänna vattenförsörjningen enligt Region Gotland hotas, ska Heidelberg Materials bekosta transport av vatten i tankbilar till Slite från annat av regionen anvisat vattenverk på Gotland, liksom åligger det Heidelberg Materials att ersätta Region Gotland för de merkostnader som uppkommer. Om Region Gotland saknar kapacitet att producera vattnet i någon av sina vattentäkter ska Heidelberg Materials AB istället bekosta transport av vatten från någon annan plats till Slite. Transporterad mängd kan aldrig överskrida tillståndsgiven mängd om 220 000 m³ per år.

Det åligger Heidelberg Materials AB – om det inte är uppenbart att bristen inte hänför sig till Heidelberg Materials AB:s vattenverksamhet – att inom sju dagar från det att Region Gotland påtalat sådant behov anordna och bekosta ovan angivna transporter och merkostnader intill dess att den allmänna vattenförsörjningen inte hotas enligt Region Gotland. För det fall det är uppenbart att bristen inte hänför sig till Heidelberg Materials AB:s vattenverksamhet, åligger det Heidelberg Materials AB att bedöma huruvida påverkan på den allmänna vattenförsörjningen orsakats av åtgärder vidtagna av Heidelberg Materials AB och i så fall – så snart kan ske – genom lämplig åtgärd tillse att minsta skada eller olägenhet uppkommer för den allmänna vattenförsörjningen.

2. Slam- och oljeavskiljning av länshållningsvatten

I befintligt tillstånd ingår ett villkor (12) som anger att länshållningsvatten ska genomgå slam- och oljeavskiljning i för ändamålet anpassad sedimentationsdamm. Bolaget har i komplettering föreslagit ett villkor (31) om att länshållningsvatten som ska avledas till ytvatten ska genomgå slam- och oljeavskiljning via sedimentationsdamm. För att minska risk för att ev. slam och olja i länshållningsvatten följer med in i reningssteg som ingår i vattenverk och därefter hamnar i rejektvatten är det rimligt att allt länshållningsvatten först genomgår slam- och oljeavskiljning. Region Gotland yrkar därför att villkorsförslag 31 omformuleras till följande.

Allt länshållningsvatten ska genomgå slam- och oljeavskiljning i för ändamålet anpassad sedimentationsdamm innan vidare avledning eller rening sker.

3. Rening av länshållningsvatten i vattenverk inför skyddsinfiltration

Bolaget har i villkorsförslag 30 åtagit sig begränsningsvärden för vatten som ska infiltreras i jord eller berg. Parametrar har föreslagits som ingår i Livsmedelsverkets föreskrifter (kolväten, PFAS, näringsämnen, tungmetaller och mikroorganismer). Livsmedelsverkets föreskrifter omfattar dock inte flertalet av de kolväten (alifater, BTEX, aromater mm) som finns i diesel, oljor mm som kommer att användas i täktverksamheten. Region Gotland anser därför att villkorsförslag 30 bör kompletteras med ytterligare parametrar avseende de kolväten som finns i diesel, oljor m.m. Förslagsvis används parametrar och riktvärden (som begränsningsvärden) som har tagits fram av Svenska petroleuminstitutet (SPI rekommendation, Efterbehandling av förorenade bensinstationer och dieselanläggningar, tabell 5.10 förslag på riktvärden för grundvatten).

4. Hantering av rejektvatten från vattenverk

Bolagets bedömning av rejektvattnet har noterats. Region Gotland ser inte heller något behov av begränsningsvärden som reglerar rejektvattnet. Region Gotland anser dock att föroreningshalter i länshållningsvatten/täktvatten bör följas upp regelbundet i egenkontrollen. Särskilt bör halt av PFAS-ämnen följas. Vid särskilda förändringar i föroreningshalterna kan därmed skäl uppkomma som motiverar bolaget att undersöka även föroreningshalt i rejektvatten.

5. Risk för spridning av PFAS-ämnen

Region Gotland har tagit del av utförda undersökningar av PFAS-ämnen vid de olika brotten och noterar att ytterligare uppföljning kommer att ske vid Västra brottet. Region Gotland bedömer att det inte behövs ytterligare krav.

6. Åtgärder på deponier

Av utförda undersökningar framgår att deponierna i Västra brottet har en mycket begränsad påverkan på föroreningskoncentrationen vid en vattenfylld av brottet. Stabiliserande åtgärder krävs dock av vissa deponislänter som kommer att hamna under vatten. Lämpliga åtgärder har beskrivits. Bolaget har dock inte angett något åtagande eller villkor som reglerar åtgärder på deponierna. Region Gotland ser ett behov av att föreslagna stabiliserande åtgärder utförs och anser att bolaget i varje fall genom ett åtagande i åtagandelistan bör tydliggöra att bolaget kommer att genomföra åtgärderna. I komplettering till kontrollprogram anges förslag till kontroll av slänter. Region Gotland har inga synpunkter på omfattningen.

7. Risker med verksamheten

Region Gotland har tagit del av den analys av risker som gjorts av verksamheten och de villkor och försiktighetsmått som angetts för att minimera riskerna med hantering av bl.a. drivmedel och sprängämnen. Region Gotland bedömer att det inte behövs ytterligare krav.

8. Särskilda risker inom Dyhagens vattenskyddsområde

Region Gotland har noterat att åtgärder planeras för att minska risk för spill- och utsläpp i samband med nybyggnation och utveckling av verksamhet inom och nära vattenskyddsområde. Region Gotland bedömer att det inte behövs ytterligare krav.

9. Särskilda risker med borrhål och grundvattenrör

Region Gotland välkomnar att säkerhet utökas för vissa borrhål.

10. Beredskap för kemikalieutsläpp och brand

Region Gotland har tagit del av nuvarande och planerade rutiner/planer vid kemikalieutsläpp och brand. Det är bra att släckvatten kan hanteras avskilt från länshållningsvattnet så att detta inte förorenas. Det är även viktigt att spill/ utsläpp hanteras korrekt och skyndsamt för att förhindra spridning av förorening i vatten. Region Gotland bedömer att det inte behövs ytterligare krav.

11. Åtagande gentemot fastighetsägare med enskild brunn

Bolaget har i ett åtagande angett vilken hjälp enskild kan påräkna om vattenkvalitet eller kvantitet försämras i enskild brunn på grund av bolagets verksamhet. I befintligt tillstånd har detta reglerats i ett villkor (14). Region Gotland anser att samma villkor även bör läggas till i nytt tillstånd, d.v.s. enligt följande och med förtydligande om att det är bolaget som i förekommande fall ska ordna permanent vattenförsörjning. (Tillägg med ”av bolaget” har skett i slutet av den nästsista meningen.) -

Om det under tillståndstiden uppstår akut vattenbrist i enskild bergborrad brunn inom det redovisade påverkansområdet, för tillgodoseende av fastighetens behov av vatten för hushåll, djurhållning eller näringsverksamhet – med undantag av vatten för bevattningsändamål – ska Heidelberg MaterialsCementa AB efter begäran ordna provisoriskt tillhandahållande av vatten för det aktuella ändamålet till dess permanent vattenförsörjning kan ordnas av bolaget. Skyldigheten gäller inte om det uppenbart saknas samband mellan den tillståndsgivna vattenverksamheten och vattenbristen.

12. Utsläpp till luft

Det har noterats att kontrollmätning har skett av PM10 och PM2,5 som är den luftförorening som i första hand bedöms kunna påverka människors hälsa. Det är positivt att halterna ligger väl under gränsvärdena för miljökvalitetsnormerna för utomhusluft. Inga särskilda krav bedöms behövas för utsläpp till luft.

13. Buller, luftstötståg och vibrationer

Det konstateras att samma villkor föreslås för vibrationer, luftstötståg och buller som i nuvarande tillstånd (förutom justering av start dagtid i bullervillkor). Föreslagna villkor bedöms vara tillräckliga.

Som ovan

Karin Hernvall

Bilaga Sakkunnigutlåtande av hydrogeologen Helen Eklund, Sweco.